

УДК 101.1

В.В. КРИВОШЕЇН

УКРАЇНСЬКА ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ДОРОГОВКАЗ ДО ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Рецензія на цикл наукових праць «Філософія освіти: пошук пріоритетів» (керівник авторського колективу – академік НАН України і НАПН України, ректор КНУ імені Тараса Шевченка Л.В. Губерський)

Кривошеїн Віталій Володимирович – доктор політичних наук, завідувач кафедри соціології, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Слідом за економічними і соціальними відносинами національні системи освіти все більш перебудовуються відповідно до потреб глобалізованого суспільства. Глобалізація та інтернаціоналізація стирають межі між внутрішньою та зовнішньою сферами діяльності держави, кордони між економікою, політикою та освітою, стають прозорими. Простір світових суспільних відносин глибоко трансформується, відносини стають більш інтенсивними та пов'язаними, виникають нові проблеми соціальної інтеграції, глобального управління та демократичної підзвітності. У процесі взаємодії, взаємопроникнення по вертикалі та по горизонталі акторів світової освітньої політики формується «нова глобальна архітектоніка» її творення.

Отже, глобалізація сьогодні є важливою проблемою для вищої, професійної та загальної освіти, бо від адекватного впровадження в процес освіти складових елементів глобалізації та інтернаціоналізації залежить, по суті, сама модель майбутньої системи освіти, або інакше – рівень кваліфікації трудових ресурсів.

У сучасних умовах освіта стає ключовою сферою, де формується працівник, здатний здійснювати діяльність в умовах інформаційного виробництва, а дана здатність працівника підтримується і відтворюється (додаткову професійну освіту дорослих, включаючи професійну переорієнтацію, підвищення кваліфікації, професійну перепідготовку), і крім того, освоєння накопичених знань та інформації з'єднується з виробництвом нових знань (фундаментальними і прикладними науковими дослідженнями, дослідним виробництвом і т. п.).

У цій ситуації не можна не враховувати, що в сучасну епоху глобалізації та модернізації освіти людство отримало величезні можливості для різкого стрибка в розвитку, для поліпшення якості життя всіх людей. Але щоб це сталося на практиці, необхідно, щоб принципи моральності, рівності, справедливості, здатності до діалогу, співпереживання та взаєморозуміння стали головними у відносинах між людьми і державами. Реалізувати ці принципи неможливо без утвердження у світовій політиці, економіці та культурі етики гуманізму, відповідальності та справедливості, що багато в чому визначається пріоритетами сучасної філософії освіти.

Грунтовному осмисленню складного комплексу цих фундаментальних проблем присвячено опублікований у 2012 році провідними українськими науковцями цикл праць «Філософія освіти: пошук пріоритетів». Він включає сім книг – Віктора Андрущенка «Роздуми про освіту: Філософія та методологія»; Василя Кременя «Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Філософія людини і освіти»; Віктора Андрущенка і Леоніда Губерського «Філософія як теорія та методологія розвитку освіти»; Леоніда Губерського, Василя Кременя і Володимира Ільїна «Філософія: історія, суспільство, освіта»; Віктора Андрущенка й Володимира Савельєва «Освітня політика: Огляд порядку денного»; Віктора Андрущенка «Світанок Європи. Проблеми формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття»; Євгена Суліми і Максиміліана Шепелева «Сучасна глобалістика: політика, освіта і культура».

Поєднані спільним задумом визначення змісту і головних концептуально-методологічних принципів філософії розвитку освіти у XXI столітті, співавтори проекту запропонували цілісний, системний погляд на сутність, тенденції та суперечності розвитку модернізаційних процесів в освіті в контексті глобалізації та інформаційної революції, утвердження ринкових відносин та демократії, всебічно розкрили концептуально-теоретичні засади дискурсу освітньої політики в Україні і світі, сформулювали бачення таких фундаментальних проблем, як досягнення балансу традицій та інновацій в освіті, формування єдиної шкали педагогічних цінностей, діалектика прагматизму і духовності у сучасній і майбутній педагогіці, трансформація простору освіти в умовах сучасних постіндустріальних реалій та формування глобальної освітньої політики.

Як показують автори проекту, ключовими проблемами освітньої політики України є завдання реалізувати освітні реформи, враховуючи водночас два типи викликів – «старих» та «нових», традиційних, а також обумовлених потребами глобалізації та економіки знань. Особливо складно при цьому досягти прогресу у базових реформах, пов'язаних із масифікацією вищої освіти, за умов, що матеріальна основа цих реформ – «держава загального добробуту» – переживає не кращі часи. На цьому шляху постає питання: чи зможемо ми

скористатися минулим або сучасним досвідом інших розвинутих та заможних країн в переосмисленні проблем, з якими стикається національна система вищої освіти?

На сторінках книг, об'єднаних у рамках цього проекту, переконливо показано, що сучасний соціально-економічний розвиток, заснований на нових технологіях і наукових відкриттях, багато в чому буде визначатися політикою у сфері освіти. Освіта продовжує залишатися найважливішим чинником національної конкурентоспроможності. При цьому зміни суспільних очікувань у галузі освіти, яка стала розглядатися як один з найважливіших напрямків соціальної політики, роблять її реальною умовою соціальної та професійної мобільності.

Особливе місце займає моральна й етична функція освіти в сучасному суспільстві, проблеми підготовки творчо мислячої, відкритої до інновацій та духовно розвинутої особистості. Як показують на сторінках своїх праць українські вчені, така задача повинна вирішуватися в глобальному контексті, з використанням наявних елементів глобальної співпраці.

Поява циклу наукових праць «Філософія освіти: пошук пріоритетів» стала знаковою подією для українського науково-педагогічного співтовариства. Більше того, окремі праці циклу були перекладені англійською та російською мовами й мали широкий резонанс поза межами нашої держави. Вони стали значним інтелектуальним чинником інтеграції України у світовий та європейський освітній простори.

Закладені у ньому принципи і стратегії розвитку сучасної освіти вже сьогодні реалізуються у європейській освітній політиці. 23-25 травня 2013 року у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) в Університеті Гьоте відбувся Другий Форум Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи (її президентом є В. П. Андрущенко, ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова), на якому була ухвалена духовна платформа підготовки Нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття – Педагогічна Конституція Європи. Вона є документом, що визначає принципи та методологію філософії та політики процесу підготовки сучасного педагога для об'єднаної Європи XXI століття. У ній, зокрема, сформульовані принципи

педагогічної освіти і педагогічні цінності. Основними принципами є принципи людиноцентризму, науковості, доступності, системності, практики, індивідуального підходу, творчості, академічної автономії, креативності та інноваційного розвитку. Основними педагогічними цінностями є толерантність, демократія, миролюбність, екологічна безпека, права людини і солідарність, милосердя і совість, відповідальність.

Педагогічна Конституція Європи закріплює положення про те, що «зміст філософії педагогічної освіти визначають наукові досягнення в розумінні: природи і сутності людини, її буття у світі природи і культури, виробництва і споживання, політичних і соціокультурних відносин, морально-естетичного виміру, а також раціонально осмислені результати соціальної практики». У центрі змісту педагогічної освіти вона ставить питання виживання людства, становлення людини як особистості в контексті загроз, сформованих глобальними проблемами минулого в період розвитку індустріалізму і науково-технічного прогресу. Новітній зміст педагогічної освіти складають відповіді на аналогічні питання, поставлені такими світовими процесами, як глобалізація та інформаційна революція.

В якості стрижневої основи змісту педагогічної освіти Педагогічна Конституція Європи визначає відповідь на потребу збереження людської цивілізації. Зміст педагогічної освіти підпорядковується потребі формування у вчителя здатності навчати своїх учнів жити спільно в сучасному глобалізованому світі, постійно відтворювати та вдосконалювати умови гідного існування людини; забезпечувати їх вільне спілкування в системі відносин сталого людського розвитку.

Прийняття Педагогічної Конституції Європи стало вагомим свідченням високого авторитету української школи філософії освіти і педагогічної науки в Європі. Побудована на засадах людиноцентризму, вона розвиває в сучасних умовах українську педагогічну традицію, що, як відзначає В.П. Андрущенко, «за своєю суттю є найбільш привабливою для європейців саме тому, що вона формується і відображає істотою внутрішню природу людини як творця культури, людини як вільної істоти, діяльність якої базується на фундаментальних загальнолюдських цінностях».